

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 7 februari 1922 kl. 3 e. m.

Utlåtande, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Sedan bankoutskottet tagit kännedom om den av riksdagens år 1921 församlade revisorer avgivna berättelse om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning samt genomläst de protokoll, som blivit förda hos fullmäktige i riksgäldskontoret från och med den 10 januari 1921, intill vilken dag ansvarsfrihet tillerkänts fullmäktige för deras i protokollet antecknade beslut och åtgärder, till och med den 9 januari 1922, får utskottet nu meddela yttrande i anledning av berörda, sålunda verkställda granskning.

1:o.

Över de av revisorerna i deras ovannämnda berättelse gjorda uttalanden m. m. angående enskilda med statslån understödda järnvägsaktiebolag och deras räkenskaper kommer utskottet att framdeles avgiva särskilt utlåtande; vilket utskottet velat härmed för riksdagen

*Ang. enskilda
med statslån
understödda
järnvägs-
aktiebolag.*

anmäla.

2:o.

Ang. arvodet
till notarius
publicus för
vinstutlott-
ningar å 1918
Års premie-
lån.

I sin ovannämnda berättelse anföra revisorerna (sid. 245) följande:

»Vid granskning av riksgäldskontorets räkenskaper hava revisorerna funnit, att under vartdera av åren 1920 och 1921 en ersättning av 5,000 kronor utgått till den notarius publicus, som av fullmäktige i riksgäldskontoret anlåtats för förrättande av under nämnda år verkställda utlottningar av vinster å 1918 års premieobligationslån. Någon förhandling angående ersättningsbeloppet har ej ägt rum mellan fullmäktige och notarius publicus, utan har det av denne efter varje förrättning begärda beloppet godkänts till betalning. Enligt vad revisorerna inhämtat, har emellertid i fråga om den utlottning å 1921 års premielån, som skall äga rum under instundande december, avtal träffats med annan notarius publicus om medverkan mot en ersättning av 4,000 kronor.

Då varje vinstutlottning kräver en tid av omkring en vecka, hava revisorerna ej kunnat undgå att finna de ersättningar, som utbetalats, påfallande höga. Ej heller det arvode, varom överenskommelse träffats för första utlottningen å 1921 års lån, synes revisorerna rimligt. Då sammanlagt tre utlottningar årligen skola förrättas å de båda premielånen, skulle ersättningarna till notarius publicus efter nyssnämnda grund komma att uppgå till 12,000 kronor om året för omkring tre veckors arbete.

Vid sådant förhållande synes det revisorerna att, därest överenskommelse för framtiden ej skulle kunna träffas med notarius publicus om skälig ersättning för ifrågavarande förrättningar, fullmäktige böra taga under övervägande att genom hänvändelse till överståthållarämbetet i Stockholm — vars tjänstemän, enligt vad revisorerna hava sig bekant, pläga tjänstgöra såsom kontrollanter vid vissa lotterier i huvudstaden — söka för en rimlig kostnad anordna den erforderliga offentliga kontrollen över utlottningarna å statens premielån.»

Detta revisorernas uttalande hava fullmäktige delgivit notarius publicus U. Oldenburg, som förrättat ifrågavarande utlottningar; och har denne den 13 december 1921 avgivit ett så lydande yttrande:

»Enligt notarii publicistadgan den 6 oktober 1882 § 1 mom. 2 *å*ligger det notarius publicus att övervara utlottningar av obligationer, varav framgår, att dylika förrättningar ansetts skola tillhöra notarius publicus' tjänst. Då det icke finnes någon bestämmelse angående debiteringen av ett dylikt uppdrag på grund av, att detta icke gärna kan ske, till följd av uppdragens olika omfattning och ansvar, har notarius publicus varit hänvisad att i varje fall söka bedöma storleken av det arvode, som han ansett uppdraget vara värt.

För min del har jag därvidlag tagit hänsyn till dels den tid, som åtgått, dels ock det ansvar, som varit därmed förenat, och detta senaste såsom mest avgörande i arvodesfrågan.

Jag har vid berörda utlottningar icke blott övervarit desamma, utan på eget ansvar personligen skött hela förrättningen. Om någon blunder av än så

oskyldig art inträffat, skulle ansvaret hava fallit på mig, och min tjänst inför allmänheten blivit i högsta grad lidande.

Det anmärkes, att förrättningen dragit endast en vecka, men så är icke förhållandet, om man räknar veckan till 6 dagar, vilket ju i fråga om allt arbete är brukligt. Arbetet består icke blott uti de offentliga dragningarna, utan föregås av ett mycket viktigt förarbete och en icke mindre krävande kontroll och kollationering. Det faller sig svårt för mig att i detalj framhålla det nervspännande arbetet inför allmänheten med dragningen, men säkert är, att en var, som utför detta arbete, måste erkänna, att det är ett verkligt krävande uppdrag.

I detta sammanhang skulle jag vilja framhålla, att den tid, som förrättningen tager, ingalunda bör få vara avgörande i arvodesfrågan, ty, om man genom kraftigt forcerat arbete kan lyckas vinna kortare tid för dragningen, bör detta icke verka därhän, att man straffas genom mindre ersättning, ty då kan följden bliva, att förrättaren förlorar intresset för att söka förkorta arbetstiden, helst som ett forcerat arbete, där varje sekund fordrar uppmärksamhet och vaksamhet, givetvis efterföljes av en reaktion utav mer eller mindre kraftnedsättande art.

Såsom det är för vederbörande bekant, har lotteriet stort intresse av, att dragningen går snabbt, men också absolut säkert.

Då jag skulle beräkna mitt arvode, ägde jag ingen annan erfarenhet än från den förrättning, som jag under minst 20 års tid haft uti Stockholms Hantverksförenings Industrierlotteri. Detta lotteri har 6 dragningar per år, varav första dragningen tager högst 3 timmar, och är detta lotteri ojämförligt mycket lättare än premielånet och till hela sin omfattning och karaktär mycket blygsammare och drager icke hälften så lång tid som premielånet. Vid Hantverksföreningens lotteri finnes på grund av Kungl. Maj:ts beslut en särskild av överståthållarämbetet förordnad kontrollant, men denne verkställer icke någon dragning, utan utför jag detta arbete. Mitt arvode utgår för år med 1,500 kronor och kontrollantens med lika belopp. Vid premielånet har jag fungerat såsom både kontrollant och förrättare. Vid detta förhållande kunde jag icke finna, att det debiterade och godkända beloppet skulle kunna anses oskäligt.

Orsaken till, att jag debiterade högre arvode de två senaste åren var dels den utökning av antal utdragningar, som genom förändring av gruppdragningarna uppkom, dels ock de högre omkostnader, som jag i min tjänst fick vidkännas, genom att mina tjänstemän givetvis måste få del av de dyrtidstilllägg, som staten ansett, att deras tjänstemän skulle få uppbära och som därifrån gått ut över hela landet. Ehuru väl jag ännu icke kunnat sänka dessa tilllägg, blir jag i alla fall numera nödsakad att sänka arvoden.

Notarius publicus i Stockholm har ingen lön och icke någon ersättning för hyra eller annat, utan får själv svara för alla omkostnader, vilka i min tjänst år 1920 stigit till cirka 30,000 kronor och detta enbart för min tjänst, då jag håller denna omkostnad skild från andra uppdrag.

På andra orter är notarii publici tjänst förenad med tjänst i magistrat, varmed följer fri lokal och nästan alla omkostnader fritt. Efter slutad tjänst får han pension såsom tjänsteman, men i Stockholm får notarius publicus, om han så kan, pensionera sig själv. Hittills känner jag endast en, som så kunnat, men medlen kommo icke från tjänsten.

Det säges, att överståthållarämbetet plägar förordna sina tjänstemän att kontrollera lotterier, och det är nog sant, men de arvoden, som jag i ett par fall därvidlag fått reda på, hava verkligen varit så stora, att jag gärna tagit dem, om jag icke behöft göra mera än kontrollera och sluppet verkställa dragningen. Nu är ock att märka, att dessa tjänstemän utföra detta arbete vid sidan av sin tjänst och hela tiden uppbära sina löneinkomster, utan några omkostnader. Deras arvode blir en ren ersättning utan några avdrag, och de vore anmärkningsvärt, om en sådan tjänsteman skulle kunna vara borta från sin tjänst under minst 8 dagar, utan att hans avlönade tjänst därav skulle lida skada. Då notarius publicus verkställer dragningen, sker detta i hans tjänst och han går därunder miste om alla övriga sportler, vilka då tillfalla de andre notarii publici i staden.

Ingalunda missunnar jag någon att förtjäna, men jag anser, att det vore ett ingrepp uti vår tjänst, om annan än notarius publicus skulle kallas till ifrågavarande förrättning, och jag är övertygad om, att det ingår i allmänhetens åsikt, att en dylik förrättning bör utföras av en notarius publicus.

Om storleken av ett arvode finnas alltid delade meningar, men skall bedömandet vara rättvist, måste man gå till grunden och vara med från början samt även se till, huru uppdraget utförts, och jag vågar påstå, att det sätt, på vilket hela dragningen utföres, är i högsta grad viktigt för att detta lotteri skall hos allmänheten, med dess benägenhet för misstänksamhet, tillerkännas vitsordet 'Hinc robur et securitas'.

Har jag i min mån därtill bidragit, torde väl det arvode, som jag uppburit i förhållande till lånets storlek och ansvarets allvar, icke kunna anses oskäligt.

Den omständigheten, att riksgäldskontoret godkänt min debitering, har styrkt mig uti min uppfattning, att jag till dess belåtenhet fullgjort mitt uppdrag och på allt sätt sökt stadfästa förtroendet till dragningarna och kontrollen vid desamma.»

För egen del hava *fullmäktige* i en till riksdagen avlåten, den 29 december 1921 dagtecknad och till utskottet överlämnad skrivelse erinrat, att ersättningen till den notarius publicus, som av fullmäktige anmodats att leda och övervaka första dragningen å 1921 års premielån, komme att utgå med ett från 5,000 kronor till 4,000 kronor nedsatt belopp.

I likhet med revisorerna anser utskottet, att, därest överenskommelse för framtiden ej skulle kunna träffas med notarius publicus om skälig ersättning för ifrågavarande förrättningar, den erforderliga offentliga kontrollen över utlottningarna å statens premielån bör kunna på annat sätt för en rimlig kostnad anordnas; och torde fullmäktige böra vidtaga erforderliga åtgärder härför.

Vad sålunda i ärendet förekommit har utskottet velat för riksdagen

omförmåla.

3:0.

Vid läsningen av fullmäktiges protokoll har utskottet inhämtat, att fullmäktige efter samråd med fullmäktige i riksbanken under november månad nästlidet år träffat avtal med ett antal av landets större privata banker om tillfällig utlåning till dem av inflytande statsinkomster, som av statskontoret överlämnades till riksgäldskontoret för förvaltning och ej vore erforderliga för riksgäldskontoret och riksbanken. På grund av berörda avtal, som hade till syfte att under den brydsamma situationen å penningmarknaden lindra verkningarna av kronoskatteuppbörden, har under tiden 1—13 december 1921 i åtta särskilda poster till de i avtalet deltagande bankerna överlämnats ett belopp av sammanlagt 200 miljoner kronor. Av de sålunda överlämnade medlen, å vilka ränta skulle gottgöras riksgäldskontoret efter samma räntesats, som riksbanken tillämpade gentemot privatbankerna vid rediskontering av tre månaders affärsväxlar, hade vid årsskiftet genom inbetalningar den 14 och den 31 i sistnämnda månad återburits tillhopa 16 miljoner kronor. Sedan riksgäldskontorets återstående fordran blivit uppsagd till successiv återbetalning med sista inbetalning den 10 innevarande februari, hava, enligt vad utskottet hos riksgäldskontoret inhämtat, under tiden till och med den 4 innevarande februari återbetalts ytterligare 148 miljoner kronor.

Såsom utskottet vid förlidets års riksdag i avgivet utlåtande (nr 20) framhöll, måste utlåning av ifrågavarande art, som jämväl i december månader 1919 och 1920 ägt rum med respektive 40 och 270 miljoner kronor, anses hava karaktären av en direkt utlåning till bankerna. Fullmäktige hade också, då förfarandet ej syntes stå i överensstämmelse med den formella avfattningen av § 17 mom. 1 i riksgäldskontorets reglemente, föreslagit viss ändrad lydelse av nämnda paragraf, varigenom fullmäktige för framtiden skulle erhålla rätt att efter samråd med fullmäktige i riksbanken använda riksgäldskontorets kontanta tillgångar till utlåning åt inländska penningförvaltande institutioner. Utskottet var dock av den mening, att en dylik utlåning överhuvud taget icke borde äga rum, och kunde således icke tillstyrka fullmäktiges förslag i detta avseende. Då emellertid läget på penningmarknaden jämväl vid tiden för 1921 års uppbörd av statsskatten ansågs kunna komma att påkalla åtgärder av enahanda art, hade utskottet ansett medgivande böra lämnas fullmäktige att, därest omständigheterna skulle därtill föranleda, vid nämnda tidpunkt använda riksgäldskontorets kontanta tillgångar till tillfällig utlåning åt inhemska penningförvaltande institutioner, dock under förutsättning att fullmäktige i riksbanken därtill lämnade sitt samtycke.

*Ang. tillfällig
utlåning till
privatbanker.*

Detta utskottets uttalande lämnades av riksdagen utan erinran. Den senast verkställda utlåningen synes alltså hava skett med stöd av berörda medgivande.

I likhet med vad utskottet sålunda uttalade vid förlidet års riksdag anser utskottet även nu medgivande böra lämnas fullmäktige att, därest läget på penningmarknaden skulle giva anledning därtill, jämväl innevarande år vid tiden för uppbörden av statsskatten använda riksgäldskontorets kontanta tillgångar till tillfällig utlåning åt inhemska penningförvaltande institutioner, dock under förutsättning att fullmäktige i riksbanken därtill lämna sitt samtycke, samt att utlåningen såvitt möjligt sker i något mindre omfattning än som ägt rum under december månad nästlidet år.

Vad sålunda i detta ärende förekommit har utskottet ansett sig böra för riksdagen

omförmäla.

4:o.

Ang. utarbetande av promemoria rörande Sveriges, Danmarks och Norges statsfinanser m. m. under åren 1914—1920.

Vid granskning av riksgäldskontorets räkenskaper har utskottet funnit, att enligt en den 24 december 1921 dagtecknad anordning ett belopp av 3,582 kronor 15 öre blivit utbetalt enligt följande specifikation:

kronor 1,988: 95 enligt räkning den 14 augusti 1920 för tryckning i 800 exemplar av en promemoria rörande Sveriges, Danmarks och Norges statsfinanser m. m. under åren 1914—1920,

kronor 250 enligt räkning den 9 oktober 1920 för »tilltryckning» till 200 exemplar av samma promemoria, upptagande denna räkning därjämte ett belopp av 32 kronor för annat, varom här icke är fråga, samt

kronor 1,311: 20 enligt räkning den 15 mars 1921 för omtryckning likaledes i 800 exemplar med nysättning och ändringar m. m. av samma promemoria.

Den ifrågavarande promemorian har försetts med anteckning, att den vore avsedd att bland annat tjäna såsom grundval för förste deputeraden i riksgäldskontoret greve G. Lagerbjelkes inledningsföredrag över ämnet »De statsfinansiella behovens täckande efter kriget» vid nordiska nationalekonomiska mötet i Stockholm 31 augusti—2 september 1920, ävensom att promemorian efter anvisningar av och i samråd med greve Lagerbjelke utarbetats av riksgäldssekreteraren John Hägglund. Å den omtryckta upplagan av promemorian har vidare an-

tecknats, att densamma bland annat tjänat såsom grundval för ovan omnämnda inledningsföredrag, ävensom att den granskats beträffande Sverige av kanslirådet i finansdepartementet C. F. Nissen, beträffande Danmark av kontorschefen i danska finansministeriet E. Cohn och beträffande Norge av byråchefen i norska statistiska centralbyrån T. H. Toftdahl. Härjämte har promemorian försetts med följande anteckning: Bilaga 1 till »Förhandlingar vid Nordiska Nationalekonomiska mötet i Stockholm den 31 augusti—2 september 1920».

Enligt vad utskottet vidare inhämtat, har riksgäldssekreteraren Hägglund tillerkänts ett belopp av 1,500 kronor för utarbetande av promemorian och kanslirådet Nissen 1,000 kronor för nödig omarbetning av promemorian. Dessutom hava vissa mindre belopp för ändamålet utbetalats, så att sammanlagda kostnaden för ifrågavarande arbete uppgått till 6,253 kronor 90 öre.

Utskottet, som dels funnit dessa kostnader höga, dels ock anser, att utgifter för arbeten av ifrågavarande slag icke böra bestridas av statsmedel, har icke velat underlåta att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

5:o.

Sedan källarmästaren J. A. Porath i en till fullmäktige ställd skrift anhållit att få övertaga restaurangrörelsen i riksdagshuset under år 1922, hava fullmäktige, enligt vad som framgår av fullmäktiges protokoll för den 27 oktober 1921, § 13, utan angivande av någon motivering funnit den av Porath gjorda framställningen icke föranleda någon åtgärd.

Ang. J.
Poraths fram-
ställning om
övertagande
av restaurang-
rörelsen i
riksdagshuset.

Enligt vad som vidare framgår av förut omnämnda revisionsberättelse (sid. 248), har en av revisorerna herr Lithander i avgiven reservation förklarat sig anse, att decharge icke borde beviljas fullmäktige i riksgäldskontoret för bland annat den 27 oktober 1921, § 13 i protokollet, fattat beslut att

»icke antaga anbud från fullt kompetent och synnerligen välrekommenderad person, källarmästare J. A. Porath, som till allmän belåtenhet år 1921 förestått riksdagsrestaurangen och som beträffande restaurangrörelsen i riksdagshuset under år 1922 erbjudit sig att »utan någon ersättning av statsmedel för den eventuella förlust, som kan komma att uppstå å rörelsen, men för övrigt å samma villkor, som senaste innehavare haft, driva rörelsen på ett i allo förstklassigt sätt».

Utskottet, som funnit anmärkningsvärt, att fullmäktige utan angivande av några skäl avslagit källarmästaren Poraths ovanberörda ansökan, har ansett sig böra vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

6:o.

Ang. åtgärder
i fråga om
riksbyggnaderna på
Helgeands-
holmen.

Enligt gällande reglementen för riksbanken och riksgäldskontoret äga fullmäktige i dessa båda verk att gemensamt bland annat vidtaga de åtgärder, som erfordras för utförande av riksdagens beslut i fråga om nya byggnader för riksdagen m. m. och riksbanken, allt i överensstämmelse med de närmare föreskrifter, som i särskilda skrivelser den 11 och den 12 maj 1888 och den 6 april 1906 blivit av riksdagen meddelade.

Några gemensamma sammanträden mellan bemälda fullmäktige för utförande av ifrågavarande uppdrag hava, enligt vad för utskottet anmälts, icke ägt rum under den tid, utskottets granskning omfattat; vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

7:o.

Ang. revisions-
berättelsen
m. m.

Vad i revisorernas berättelse om granskningen av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning eljest blivit anført, har utskottet funnit icke vara av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; och har utskottet funnit vad vid läsningen av fullmäktiges protokoll förekommit ej böra föranleda någon ytterligare anmälan eller hemställan.

8:o.

Ang. ansvars-
frihet för riksgäldskontorets
styrelse.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktion vill utskottet slutligen meddela, att med avseende på riksgäldskontorets ställning och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran, utöver vad härovan förekommit, samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att fullmäktige i riksgäldskontoret må tillerkännas ansvarsfrihet, dels för den av riksdagens år 1921 församlade revisorer granskade förvaltningen av riksgäldskontoret under år 1920, dels ock för alla beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1921 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 7 februari 1922.

På bankoutskottets vägnar:

EMIL KRISTENSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Gustafsson, Lindley, Öhngren, Waller, Strömberg, Vindahl, Johansson* och *Berge* samt

av andra kammaren: herrar *Kristensson, Gustafsson* i Örebro, *Borggren, Janson, Bäcklund, Sommelius, Lovén* och *Ryberg*.

Reservationer:

vid punkten 4:o): av herr *Strömberg*, som anfört: »Då anordning av samtliga här berörda utgifter grunda sig på av fullmäktige år 1920 fattade beslut, för vilka fullmäktige redan av 1921 års riksdag erhållit decharge, anser jag, att ifrågavarande ärende icke nu bort för riksdagen omförmälas»;

vid punkten 5:o): av herrar *Kristensson, Gustafsson* i Stensholm, *Lindley, Strömberg, Gustafsson* i Örebro, *Borggren* och *Janson* i Kungsör, vilka ansett ifrågavarande ärende icke vara av beskaffenhet att böra i utlåtandet omförmälas.